

BIOTEHNIŠKI
IZOBRAŽEVALNI
CENTER LJUBLJANA

ZNAMENITE OSEBNOSTI KRANJA IZ NAŠE PRETEKLOSTI

Avtorica: Katarina Mervič

Mentorica: dr. Lea Kužnik

Kranj, v velikem travnu 2023

Vsebina

1.	UVOD	3
2.	TEHNIČNI NAČRT VODENJA	4
3.	IZRAČUN CENE	4
4.	ODSEKI	5
4.1.	ODSEK 1: Dame in gospodje, dobrodošli v drugem najvišjem mestnem kanjonu v Evropi.....	5
	KRANJ IN KANJON REKE KOKRE	5
4.2.	ODSEK 2: Zgodovina je zabavna, ne pa suhoparna	6
4.3.	ODSEK 3: Vsakomur je mar, ko mitničar pobere denar	7
	MITNIČARSKA HIŠA.....	7
4.4.	ODSEK 4: Sveti Kančijan poskrbi, da zaplešemo vsi in Vzpon na zvonik, je zabaven trik.....	8
	CERKEV SVETEGA KANCIJANA	8
	KRANJSKO ŽEGNANJE	8
4.5.	ODSEK 5: Kranjski veljaki, mojstri so taki.....	10
	GRAD KHISLSTEIN	10
4.6.	ODSEK 6: Layer pravi je lisjak in večni veseljak.....	11
	LAYERJEVA HIŠA	11
4.7.	ODSEK 7: Puhar poskrbi, da danes selfije delamo vsi.....	12
	PUHARJEVA HIŠA	12
4.8.	ODSEK 8: Ko Jenko dobi navdih, spremni ga v stih	12
	JENKOVA HIŠA.....	12
4.9.	ODSEK 9: Prešernova Zdravljica, prava je kraljica	13
	PREŠERNOVA HIŠA.....	13
4.10.	ODSEK 10: Na Kranjskem nimamo brajde, a kranjska klobasa se v veselju znajde	14
4.11.	ODSEK 11: Znamenite kranjske jedi, se v gostilni Kot dobi.....	15
	GOSTILNA KOT	15
5.	SAMOSTOJNO RAZISKOVANJE MESTA	16
6.	KAKO DO KRANJA?	16
7.	VIRI IN LITERATURA	17

KAZALO SLIK

Tabela 1: Tehnični načrt vodenja.....	4
Slika 1: Kranj.....	3
Slika 2: Kanjon Kokre.....	5
Slika 3: Glavni trg	6
Slika 4: Mitnica	7
Slika 5: Kranjsko žegnanje.....	9
Slika 6: Cerkev Sv. Kancijana	9
Slika 7: Grad Khislstein	10
Slika 8: Layerjeva hiša, Puharjeva hiša, Jenkova hiša	11
Slika 9: Prešernova hiša	13
Slika 10: Kranjski kulinarični trio	15

1. UVOD

Glavna zgodba seminarske naloge so znane osebnosti iz preteklosti, ki so povezane z življenjem v Kranju. Nekateri so v Kranju živeli, drugi ustvarjali.

Za tovrstno temo sem se odločila zato, ker sem mnenja, da lahko turisti Kranj odkrivajo v različnih segmentih, ki jih ponuja mestno jedro in okoliški kraji. Kranj je v letošnjem letu prejel nagrado »Evropska destinacija odličnosti 2023«, kar postavlja Kranj na evropski turistični zemljevid. Kranj ima veliko možnosti in priložnosti za razvoj trajnostnih, inovativnih turističnih produktov in programov za domače in tuje goste. Tak inovativni program sem zasnovala tudi sama. Program vodenja je predstavljen v nadaljevanju seminarske naloge.

Bistvo turističnega vodenja z naslovom »Znamenite osebnosti Kranja iz naše preteklosti« je, da se domači in tuji turisti seznani s pomembnimi osebnostmi, ki so s svojo ustvarjalnostjo, delom in življenjem zaznamovale Kranj skozi čas. To so zgodbe, ki pripomorejo k prepoznavnosti Kranja in celotne Slovenije. Voden ogled se bo odvijal v starem mestnem jedru, kjer bodo gostje začutili in doživeli zgodbe raznolike zgodovine in kulture mesta Kranj.

Slika 1: Kranj

2. TEHNIČNI NAČRT VODENJA

Tabela 1: Tehnični načrt vodenja

ČASOVNICA	ODSEKI
9.50 – 10.00	Zbor pred restavracijo Das ist Valter
10.00 – 10.10	Dame in gospodje, dobrodošli v drugem najvišjem mestnem kanjonu v Evropi
10.10 – 10.15	Zgodovina je zabavna, ne pa suhoparna
10.20 – 10.25	Vsakomur je mar, ko mitničar pobere denar
10.30 – 11.15	Sveti Kancijan poskrbi, da zaplešemo vsi Vzpon na zvonik, je zabaven trik
11.20 – 11.30	Kranjski veljaki, mojstri so taki....
11.35 – 11.45	Layer pravi je lisjak in večni veseljak
11.45 – 12.05	Puhar poskrbi, da danes selfije delamo vsi
12.05 – 12.10	Ko Jenko dobi navdih, spremni ga v stih
12.10 – 12.20	Prešernova Zdravljica, prava je kraljica
12.25 – 12.40	Na Kranjskem nimamo brajde, a kranjska klobasa se v veselju znajde
12.45 – 13.30	Znamenite kranjske jedi, se v gostilni Kot dobi

3. IZRAČUN CENE

V ceno programa je všteto:

- Vstop na zvonik cerkve Sv. Kancijana: 4€/osebo – 40€ za 10 oseb
- Apiritiv gorenjski tepkovec: 2€/osebo – 20€ za 10 oseb
- Kranjski kulinarčni trio, gostilna Kot: 10€/osebo (pivo ni všteto v ceno) – 100€ za 10 oseb
- Vodenje po starem mestnem jedru 8€/osebo – 80€ za 10 oseb

*Pri kulinarčni ponudbi pivo ni všteto v ceno, ker ni nujno, da gost ob obroku pije pivo in si ga lahko doplača sam. Tudi v restavraciji je v ponudbi kranjskega tria, pivo računano posebej.

Skupna cena za skupino 10 oseb znaša 240€.

Cena za posameznika znaša 24€.

4. ODSEKI

4.1. ODSEK 1: Dame in gospodje, dobrodošli v drugem najvišjem mestnem kanjonu v Evropi

- Dogajanje: Pozdrav gostov, opis mesta Kranj in kanjona Kokre
- Lokacija: Most čez Kokro

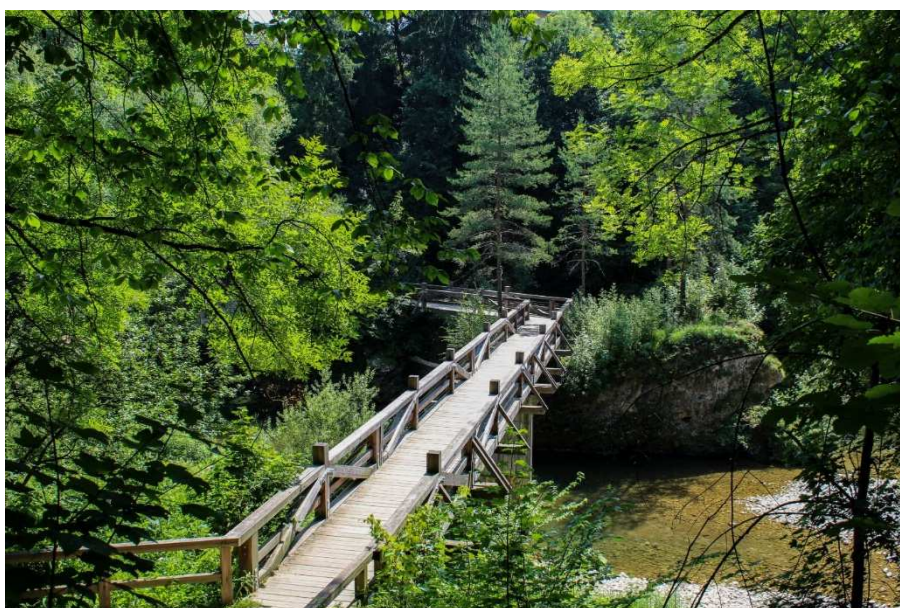
KRANJ IN KANJON REKE KOKRE

Mestna občina Kranj je gospodarsko, trgovsko, prometno, izobraževalno in kulturno središče Gorenjske, ki ima 57.133 prebivalcev. Razprostira se na 148 km² in leži na nadmorski višini 385 metrov. Mesto je od mednarodnega letališča Jože Pučnik oddaljeno 6 km.

Staro mesto Kranj, v starejših omembah tudi Carnium, Creina, Chreina, Krainbourg, Krainburg, je zgodovinsko mesto na konglomeratnem pomolu med rekama Save in Kokre. Območje mestnega središča je bilo poseljeno že v mlajši kameni dobi oziroma neolitiku, pred več kot 6.000 leti. To uvršča Kranj med eno najstarejših poseljenih lokacij in med najstarejša slovenska mesta. Kranj je tudi edino naselje v Sloveniji, ki je poseljeno od antike pa vse do danes, zato ga nekateri opredeljujejo kot dejansko najstarejše slovensko mesto.

Mesto Kranj stoji na skali in se dviguje nad 30 metrov globokim kanjonom reke Kokre, ki je 2. najvišji mestni kanjon v Evropi. Zelen kanjon sredi mesta ponuja oddih in sprostitev v naravi le nekaj metrov od mestnega vrveža. Pestro in razgibano območje nudi zatočišče in prebivališče številnim živalskim vrstam ter rast številnim drevesom, grmovnicam in zeliščem.

Na bregu reke Kokre so mestni možje leta 1900 odprli javno mestno kopališče, ki je imelo tudi posebne oddelke za dame in gospode. Dame so pri uporabi kopališča imele poseben režim in razen v posebej zanje določenih kabinah, so se lahko kopale tudi v javni kopeli vsak dan od 2. do 4. ure popoldan, razen ob nedeljah in praznikih. Kopališče je bilo dobro obiskano in je obratovalo do leta 1916. Ponovno pa so ga odprli po 1.svetovni vojni. Danes ponovno vroča poletja, zelena narava in čista voda vabijo nove kopalce in raziskovalce .

Slika 2: Kanjon Kokre

4.2. ODSEK 2: Zgodovina je zabavna, ne pa suhoparna

- Dogajanje: Kranj skozi čas
- Lokacija: Most čez Kokro

Po mestu Kranj, ki je bilo sprva njeno središče, je poimenovana tudi zgodovinska pokrajina Kranjska. Kranj je bila prva prestolnica Slovencev, saj je bil od 8. stoletja dalje center Slovanske kneževine Karniole, ki jo langobardski kronist Pavel Diakon označuje z besedami »Carniola, patria Sclavorum« (Karniola, domovina Slovanov). Mesto je dobilo ime po keltskem ljudstvu imenovanem Karni, o katerih poročajo že antični pisni viri (Livij, Plinij, Strabon). Najstarejša naselbina iz mlajše kamene dobe je bila na današnjem Trubarjevem trgu oziroma Pungartu.

V 5. in zlasti 6. stoletju je postal Kranj najpomembnejša naselbina na območju današnje Slovenije, dobil je novo obzidje in zgodnjekrščansko cerkev s krstilnico. Iz tega časa je tudi znano prvo ime naselja – Carnium. Mesto je bilo sredi 15. stoletja obogateno z izjemno poznogotsko arhitekturno mojstrovino župnijske cerkve sv. Kancijana in tovarišev mučencev, ki je postala zgled za številne nove cerkve na Kranjskem.

Mesto krasijo še številne bogate renesančne meščanske stavbe z arkadnimi dvorišči in stavbnimi nizi s pomolnimi nadstropji pred župno cerkvijo. Na glavnem trgu je našla svoj prostor tudi mestna hiša. Ta predstavlja najlepši renesančni interjer (notranjščino) na Gorenjskem. Najpomembnejše gospodarske dejavnosti v srednjem veku so bile mlinarstvo ob Savi in Kokri, mesarstvo, strojarstvo, usnjarstvo in razne kovinskopredelovalne obrti.

Kulturno in nacionalno prebujenje v 19. stoletju pa zaznamujejo v Kranju bivajoča pesnika France Prešeren in Simon Jenko ter pisatelja Janez Mencinger in Ivan Tavčar. Močno gospodarsko vzpodbudo je pomenil prihod železnice leta 1870. S pojavom manufaktur in ob koncu 19. stoletja tudi industrije pa je Kranj postajalo vedno bolj industrijsko mesto. Poseben razcvet je po prvi svetovni vojni doživela tekstilna industrija, ki se je umestila v globel ob Savi ter na polja v Stražišču in na Primskovem.

Slika 3: Glavni trg

4.3. ODSEK 3: Vsakomur je mar, ko mitničar pobere denar

Dogajanje: Predstavitev mitničarske hiše

- Lokacija: Tavčarjeva ulica 35, 4000 Kranj
- Kontakt: 00 386 40 678 778

MITNIČARSKA HIŠA

Srednjeveško mesto je bilo središče gospodarskega prometa. Meščani so bili rokodelci in trgovci, ki so živeli od izmenjave izdelkov med mestom in podeželjem. Mestni trg je bil prostor, kjer so se prodajali kmečki izdelki, kmetje pa so nabavljali izdelke in se krepčali v meščanskih gostilnah. V ta namen so uvedli tedenski sejem, kjer se je glavnem trgu vršil ves tržni promet pod nadzorom mestnih organov. Pred mestnimi vrati je bilo strogo prepovedano sklepati kupčije. Sejemska dejavnost se je nadaljevala skozi stoletja, kar je v mesto prineslo precejšen promet, ta pa je Kranjčanom prinašal dobre dohodke, služili pa so tudi od mitnin.

Morda se sprašujete kaj sploh je mitnina? Mitnina je predmetna pristojbina, ki se pobira od blaga na prehodu čez mitnico ali mitninsko postajo, ob prihodu v mesto ali odhodu iz njega ali ob prodaji na sejmu. Torej, če bi davno tega želeli vstopiti v Kranj in prodajati raznorazne izdelke/produkte, bi mitnino plačali pred to stavbo.

Gre za eno najpomembnejših poznosrednjeveških stavb v Kranju, zgrajena že v letu 1527. Stavba predstavlja zgodnjo obliko meščanskih hiš z nadstropnim pomolom. Ta se je razvil iz obrambne funkcije na gradovih, kjer so imeli večji pregled nad okolico in so se lažje branili. V mestu je ta funkcija bolj praktične narave, saj so s tem pomolom lahko razširili stanovanjske prostore. Njena posebnost je poslikano pročelje, ki je bilo večkrat predelano in obnovljeno.

Slika 4: Mitnica

4.4. ODSEK 4: Sveti Kancijan poskrbi, da zaplešemo vsi

Vzpon na zvonik, je zabaven trik

- Dogajanje: Ogled cerkve Sv. Kancijana in vzpon na zvonik ter folklorni nastop Akademске folklorne skupine Ozara.
- Lokacija: Tavčarjeva ulica 43, 4000 Kranj
- Kontakt: 04 280 72 00, zupnija.kranj@rkc.si

CERKEV SVETEGA KANCIJANA

Cerkev, zgrajena v začetkih 15. stoletja, predstavlja najbolj prepoznavno zgradbo v mestni veduti. Gre za enega najpomembnejših spomenikov gotskega stavbarstva na Slovenskem, ki je bil pozneje zgrajenim cerkvam po celi Sloveniji za vzor.

Na mestu sedanje gotske cerkve, posvečene oglejskim mučencem, sv. Kanciju, Kancijanu, Kancijanili in Protu, je že v predslovanski dobi stal sakralni objekt, kar so pokazale tudi arheološke raziskave v začetku 20. stoletja. Prezbitერიj današnje cerkve je bil leta 1413 prizidan k starejši ladji in predstavlja značilen primer t. i. dolgega kora. Sredi 15. stoletja so starejšo ladjo zamenjali z gotsko dvorano s poligonalnimi slopi. Gotska rebra povezujejo bogato figuralno in dekorativno okrašeni sklepniki. Cerkveni prostor lepo dopolnjujejo freske angelov z glasbili, narejene približno leta 1460, delo žirovniškega mojstra.

Zdaj pa vas vljudno vabim, da se mi pridružite k vzponu na »turn«, da nam malce poskoči srčni utrip.

Zvonik cerkve se dviga 60 metrov visoko. Da prispemo do vrha, se povzpne po 163 stopnicah, ki se končajo ob razgledni ploščadi. Razgled od tu seže na vse tri verige slovenskih Alp in vse štiri strani neba. Na vrhu cerkvenega zvonika devetkrat dnevno zaigra še deset malih, bronastih, umetelno narejenih melodičnih zvonov. Prisluhujemo jim lahko vsak dan med 9.30 in 17.30.

(Med opazovanjem razgleda, se zasliši glas harmonike, klarineta in violine pred spomenikom Franceta Prešerna.) Ko z gosti prispemo nazaj na trdna tla, nas čaka folklorni nastop Kranjskega žegnanja, kjer se jim postreže z gorenjskim tepkvcem, ki ga postrežejo dekleta iz štefanov, ki jih nosijo na glavi, po končanem nastopu. Med uživanjem žganice se predstavijo tudi folklorni kostumi.

KRANJSKO ŽEGNANJE – praznovanje godu farnih zavetnikov. Od 16. stoletja naprej je žegen dobival dvodelno podobo. Prvi del je bil namenjen bogoslužju, temu pa sledi sejmsko dogajanje, ki sta ga sestavljala zabava in ples.

Slika 6: Cerkev Sv. Kancijana

Slika 5: Kranjsko žegnanje

4.5. ODSEK 5: Kranjski veljaki, mojstri so taki....

- Dogajanje: Ogled gradu Khislstein
- Lokacija: Tomšičeva ulica 44, 4000 Kranj
- Kontakt: Gorenjski muzej / tel. 059 096 631 / info@gorenjski-muzej.si

GRAD KHISLSTEIN

Grad, sredi mestnega jedra Kranja, stoji nad prehodom čez Savo, na delu mestnega pomola, kjer je bilo utrdbeno področje od antičnega obdobja do zgodnjega srednjega veka. Tu je stalo obzidje že pred 1500 leti. Zemljišče so leta 1256 dobili v last Ortenburžani in na njem zgradili utrdbo. Po njihovem izumrtju v 15. stoletju je prešla v last Celjskih grofov in po smrti zadnjega Celjana pripadla Habsburžanom.

Grajsko poslopje je nastajalo med 15. in 19. stoletjem, današnjo podobo pa je grad dobil v 17. stoletju. Vpet je bil v mestno obrambno obzidje kot njegov sestavni člen. V jugozahodnem delu je bil v začetku 16. stoletja zgrajen obrambni stolp, h kateremu so kasneje prizidali še bivalno stavbo z dvema nadstropjema. Sredi 16. stoletja je grad kupil podjetnik Janž Khisl s Fužin pri Ljubljani in ga leta 1578 prezidal v plemiški dvorec, ki je po njem dobil ime Khislstein. Kasnejši lastniki gradu so bili med drugim Mosconi, grofi Barbo in Auerspergi. Ob koncu 18. stoletja je grad kupil Natalis Pagliaruzzi in njegovi nasledniki so ga obdržali do leta 1913, ko je postal občinska last. Grad Khislstein krasita dvoriščni in glavni portal, ki sta nastala v drugi polovici 16. stoletja.

Do leta 2008 je imel v Khislsteinu svoje prostore Gorenjski muzej, nato pa je lastnik gradu, Mestna občina Kranj, s pomočjo evropskih sredstev pričela z obnovo. Grad je bil v uporabo predan decembra leta 2012, v njem je na ogled stalna razstava Prelepa Gorenjska. V gradu deluje tudi specialna knjižnica in pedagoška soba.

Grad Khislstein omenja tudi Janez Vajkard Valvasor v svoji knjigi Slava vojvodine Kranjske, kjer pomembnost vodnjaka na gradu opiše takole: »V gradu je dober vodnjak ali studenec, ki edini mora priskrbovati grad z vodo, zakaj drugače ni ne v gradu ne v mestu prav nobenega izvira. Meščani morajo zajemati vodo iz Kokre ali Save in jo nositi precej visoko. Lahko si je misliti, da se zato v vročem času marsikateremu vodonoscu namakajo lica z bridkim potom. Zato pravijo, da je v mestu Kranju več vina kot vode.« (Slava vojvodine Kranjske).

Slika 7: Grad Khislstein

4.6. ODSEK 6: Layer pravi je lisjak in večni veseljak

- Dogajanje: Predstavitev Layerjeve hiše
- Naslov: Tomšičeva 32, 4000 Kranj
- Kontakt: info@layer.si, +386 (0) 40 859 421

LAYERJEVA HIŠA

V hiši je na prehodu iz 18. v 19. stoletje živel slovenski slikar Leopold Layer, poznobaročni slikar, čigar slike so v sredini 19. stoletja krasile skoraj vsako hišo v Kranju. Layer je tudi avtor znamenite slike Matere božje z detetom Jezusom (Marija Pomagaj), ki je osrednji predmet čaščenja v slovenskem narodnem romarskem središču - baziliki Marije Pomagaj na Brezjah.

Leta 1809 so Kranjsko zasedli Francozi in razglasili Ilirske province. Zaradi splošnega pomanjkanja denarja so nadarjeni Layerji začeli ponarejati denar. To so počeli v tehniki perorisbe, ponarejali pa so papirnate avstrijske bankovce po 10 in 50 goldinarjev. 28. junija 1810 so brata Valentina in Leopolda, njegovo ženo in služkinjo oblasti obtožile ponarejanja in zaprle. Valentin je v mestni ječi (ki je bila na Pungertu) umrl, Leopolda pa so izpustili leta 1813. Kot znamenje pokore je dobil naročilo za poslikavo kapele na Brezjah.

Duhovnik Josip Gruden Leopolda opiše takole: "Leopold Layer je bil velike postave, visokega in širokega čela, živahnih oči, iz katerih je sijala dobrodušnost pa tudi duhovitost. V družbi je bil vesel in šaljav." (Gruden, 1914).

Stavba pritegne pogled s slikovitim pročeljem, okrašenim s klasično štukaturno dekoracijo, ki jo dopolnjujeta kamnit portal in baročna dekoracija pod napuščem. Še bolj dragocena je notranjost, kjer se v nadstropju skriva banjasto obokana soba, poslikana v začetku 19. stoletja s personifikacijami umetnosti, ki jih spremlja na steni upodobljen portret umetnika.

Danes je hiša umetnikov in stičišče kulturnega in družabnega dogajanja.

Slika 8: Layerjeva hiša, Puharjeva hiša, Jenkova hiša

4.7. ODSEK 7: Puhar poskrbi, da danes selfije delamo vsi

- Dogajanje: Predstavitev Puharjeve hiše in fotografiranje v kostumih
- Lokacija: Tomšičeva 13, 4000 Kranj
- Kontakt: info@timetravel.si, Tel: 031 37 92 37

PUHARJEVA HIŠA

V Kranju je v sredini 19. stoletja prebival mojster prenekaterih znanj, izumitelj Janez Puhar. Svoj poklic kaplana je združeval z inovatorstvom in svoje znanje matematike, fizike, kemije in jezikov usmeril v takrat povsem novo tehniko zapisovanja podob s svetlobo, ki jo danes imenujemo fotografija.

Kot pionir svetovne fotografije se je leta 1842 zapisal v zgodovino kot izumitelj fotografije na steklo. Svojo tehniko je izpopolnil do te mere, da je za osvetljevanje motivov potreboval zgolj petnajst sekund. To mu je omogočalo, da je lahko z veliko natančnostjo portretiral ljudi. Svojo fotografsko samozavest je ovekovečil tudi z dvema avtoportretoma in s tem svetu pokazal prvi pravi fotografski »selfie«

Prvi slovenski fotograf Janez Puhar je v kulturni četrti Kranja dobil svojo spominsko hišo. Hiša vabi obiskovalce vseh generacij k spoznavanju skrivnosti in življenja zanimivega izumitelja.

V hiši je muzejska soba, ki opisuje Puharjevo življenje in postopek fotografiranja na steklo, soba gibljivih slik in iluzij, fotografski atelje 19. stoletja, kjer se lahko oblečete v nošo tistega časa in domov odnesete fotografski portret svoje družine na steklu.

Puhar je ob odkritju fotografije na steklo dejal: »Svetlopis je optična iluzija, ujeta v večnost.« Ker v stavbo ne bomo vstopali, imam za vas s seboj prinesene kostume iz časa 19. stoletja, v katera se lahko napravite ter seveda fotografirate. S tem si ustvarite spomin potepanja po Kranju v stilu pravih meščanov za časa Franceta Prešerna.

*Fotografiranje s polaroidno kamero, kjer se slika natisne na format v parih sekundah.

4.8. ODSEK 8: Ko Jenko dobi navdih, spremni ga v stih

- Dogajanje: Opis Jenkove hiše in pesnikovega življenja
- Lokacija: Pot na kolodvor 2, 4000 Kranj

JENKOVA HIŠA

V tej hiši je živel in umrl pesnik Sorškega polja, Simon Jenko. Hiša, z domačima hišnima imenoma Kampeljmohtar in Tkavc, je označena s spominsko ploščo, ki jo je pesniku v spomin vzdalo mesto Kranj leta 1923.

Simon Jenko je bil slovenski pesnik, ki se je rodil v Podreči na Sorškem polju leta 1835. Živel je v kmečki družini. Gimnazijo je opravljal v Novem mestu in Ljubljani. V svojem življenju se je posvetil študiju bogoslovja, jezikoslovja, zgodovine ter prava. Zaradi bolezni in osebnih težav študija nikoli ni dokončal. Po neuspešnem študiju je dve leti služboval kot domači učitelj. Kasneje pa se je zaposlil v odvetniških pisarnah v Kamniku in Kranju. Leta 1865 je izdal svojo prvo in edino zbirko poezij – Pesmi. Pozneje so izšla tudi 3 kratka prozna dela – Spomini, Tilka in Jeprški učitelj. Poleti v 2. polovici 19. stoletja se je preselil v Kranj, kjer je umrl zaradi možganskega vnetja. Pokopan je v Prešernovem gaju, tukaj v Kranju.

4.9. ODSEK 9: Prešernova Zdravljica, prava je kraljica

- Dogajanje: Opis pesnikovega življenja in ogled Prešernove hiše iz zunanje strani
- Lokacija: Prešernova ulica 7, 4000 Kranj
- Kontakt: Gorenjski muzej / tel. 051 615 388 / info@gorenjski-muzej.si

PREŠERNOVA HIŠA

Nahajamo se v osrednji ulici in nosi ime po najpomembnejšem slovenskem pesniku dr. Francetu Prešernu, ki je zadnji dve leti življenja preživel v tej nadstropni hiši. Hiša je bila tedaj last kranjskega trgovca in pivovarja Franca Mayra. V spominski muzej je bila stavba urejena leta 1964.

V pritličnih prostorih Prešernove hiše, kjer je galerija, poteka pestra razstavna dejavnost. Ob obletnicah pesnikovega rojstnega dne in smrti se vsako leto vrstijo razstave, ki so povezane z njegovim življenjem in delom ter njegovim imenom.

V 1. nadstropju se nahaja Prešernov spominski muzej, do katerega se povzpemo iz atrija po lesenem stopnišču. Tam si lahko ogledamo osrednjo sobo, spalnico, ki je opremljena z originalnim/avtentičnim pohištvo in posteljo v kateri je Prešern tudi umrl.

Pa skočimo nazaj na sam začetek. Dr. France Prešeren se je rodil 3. decembra leta 1800 v Vrbi. Kot otrok je bil v šoli tako priden, da so ga zapisali v zlato knjigo. Po zaključenem študiju na dunajski pravni fakulteti se je vrnil v Ljubljano, kjer je delal kot odvetnik. V tem času je napisal večino svojih pesmi. Velik vpliv na njegova dela je imel njegov najboljši prijatelj Matija Čop, ki je takrat veljal za najbolj razgledanega izobraženca na Kranjskem v prvi polovici 19. stoletja.

Prešeren je znan tudi po neuslišani ljubezni do bogate Primičeve Julije. Svojo bolečino izlije v Sonetnem vencu, ki je posvečen prav njej. Druga znana dela so še Krst pri Savici, ki ga je posvetil svojemu preminulemu prijatelju Matiju Čopu ter Zdravljica, katere 7. kitica je himna Republike Slovenije.

Doktor Prešeren je bil velik ljubitelj otrok. V Kranju je imel zanje vedno pripravljen rdeč usnjen možnjiček s krajcerji (takratni denar) in polne žepe sladkih fig, zato so ga klicali dr. Fig. Drugič spet, ko je bil posebno dobre volje, je Prešeren povabil otroke na kosilo. Počakal jih je, ko so šli v šolo in jim naročil: »Po šoli pridite k Puščavniku!« To je bila gostilna sredi mesta. Tam jih je nagajivo opazoval, kdo bo najhitreje jedel in se jim med tem pristrčno smejal.

Zdaj pa je čas za majhen prigrizek. Ker smo ravno pri figah, si sladke sadeže zaslužite tudi vi. (Ponudim suhe fige).

Slika 9: Prešernova hiša

4.10. ODSEK 10: Na Kranjskem nimamo brajde, a kranjska klobasa se v veselju znajde

- Dogajanje: Predstavitev kranjske gastronomije (kranjska klobasa, kranjsko pivo in kranjski štruklji)
- Lokacija: Maistrov trg, 4000 Kranj

Ko slišite besedo Kranj in pomislite na kulinariko, vam zagotovo pride na misel kranjska klobasa. Prva navedba naziva kranjska klobasa je bila zapisana v knjigi znamenite kuharice Katharine Prato v kuharski knjigi *Süddeutsche Küche*. Skromna pisna pričevanja o »rojstvu« kranjske klobase spremljajo tudi razne pripovedi, ki jih je ustvarila ljudsko izročilo.

Zgodb o poimenovanju kranjske klobase je precej. Ena od njih navaja, da je ime kranjska klobasa nastalo v gostilni Marinšek v Naklem pri Kranju. Cesar Franc Jožef naj bi se peljal s kočijo z Dunaja proti Trstu. Na dolgi poti je postal lačen in kočijažu je ukazal, da se ustavi pred gostilno Marinšek. Cesar je potožil gostilničarju, da je lačen, ta pa mu je odgovoril, da v kuhinji nimajo drugega kot »enih navadnih klobas«. Cesar je naročil klobaso, gostilničar mu jo je prinesel k mizi, cesar jo je poskusil in ob prvem grizljaju navdušeno izjavil: Pa saj to ni navadna klobasa, to je kranjska klobasa!

Naj vam še povem, da je eden od taboriščnikov v italijanskem koncentracijskem taborišču napisal kranjski klobasi celo sonet.

Leta 2004 je bilo v Hiši Kulinarike Jezeršek prvo ocenjevanje kranjskih klobas z namenom, da klobasi povrnejo zasluženi sloves. Tako vsako leto, na Festivalu kranjske klobase, izberejo najboljšo, ki dobi laskavi naziv »Zašpiljeno dobra od 1896«. Največ zmagovalnih klobas do sedaj so pripravili v mesariji Arvaj Anton iz Britofa pri Kranju.

Kranjska klobasa je znana po vsem svetu, saj je znanje izdelovanja kranjskih klobas potovalo v svet skupaj z našimi izseljenci. Tako je kranjska klobasa prava kraljica v Združenih državah Amerike. Leta 2004 so z ocenjevanjem kranjskih klobas začeli tudi v Clevelandu (Ohio). Na prireditvi »Slovenian Sausage festival«, ki poteka v istem času kot v Sloveniji (septembra), izbirajo »The best Slovenian sausage«.

Kranjska klobasa pa je poletela tudi v vesolje. Sunita Williams, ameriška astronautka, slovenskih korenin, je bila članica posadke v vesoljskem plovilu Discovery, ki je poletelo v vesolje decembra 2006. K vesoljski prtljagi ji je njena teta Mary Ann Zalokar Okicki dodala tudi nekaj kranjskih klobas in ob tem povedala: »Sorodnikom so dovolili, da članom posadke pripravimo pakete in ker smo slovenskega rodu, menimo, da bo Suni to všeč.«

Kranjska klobasa je bila Suniti zagotovo všeč, še bolj pa bi ob njej uživala, če bi imela tisti trenutek ob sebi kozarec mrzlega kranjskega piva, ki ga varijo v kranjski pivnici. Pivo je ime dobilo po deželi Kranjski in se prvič pojavilo že leta 1818. Ime je obdržalo skoraj 100 let. Izvirna receptura kranjskega piva izhaja iz bavarskega kraljevega dvora, proizvajajo pa ga tradicionalno po zakonu bavarske čistosti. To pomeni, da se v pivu nahaja le voda, slad, hmelj in kvas.

Za konec pa si privoščimo še sladico, kranjske štruklje. Recept za kranjske štruklje je leta 1868 izšel v kuharski knjigi Magdalene Knafelj Pleiweis. Kranjske štruklje danes najdemo le redko kje, jih pa že od leta 1936 pripravljajo v gostilni Kot. Priprava je zelo preprosta, glavne sestavine pa so: palačinke, ribana kaša, jajca, marelična marmelada, sol in kisla smetana.

4.11. ODSEK 11: Znamenite kranjske jedi, se v gostilni Kot dobi

- Dogajanje: Topel obrok v restavraciji Kot
- Lokacija: Maistrov trg 4, 4000 Kranj
- Kontakt: (04) 202 61 05

GOSTILNA KOT

Trenutno stojimo pred gostilno Kot, ki jo danes vodita zakonca Gros. Zaščitni znak gostilne Kot je kranjski kulinarični trio: kranjska klobasa, kranjsko pivo in kranjski štruklji. Pred vhodom v gostilno visi lesena klobasa, ki tehta vsaj 45 kilogramov. Ni je mogoče zgrešiti.

Slika 10: Kranjski kulinarični trio

5. SAMOSTOJNO RAZISKOVANJE MESTA

TIC KRANJ

Naslov: Glavni trg 2, 4000 Kranj

Kontakt: +386 (0)4 238 04 50, info@visitkranj.si

JGZ BRDO

Naslov: Predoslje 39, 4000 Kranj

Kontakt: 04 260 1200, park@brdo.si

GOSTILNA ARVAJ PRI MOSTU

Naslov: Kajuhova ulica 2, 4000 Kranj

Kontakt: 00 368 280 01 00, gostilna.arvaj@loske-mesnine.si

GORENJSKI MUZEJ

Naslov: Tomšičeva ulica 42 4000 Kranj

Kontakt: 04 201 39 50, info@gorenjski-muzej.si

DOM NA JOŠTU

Naslov: Sveti Jošt nad Kranjem 2, 4000 Kranj

Kontakt: 041 312 372

6. KAKO DO KRANJA?

- Z vlakom: dnevne povezave z glavnim mestom Ljubljana in vsemi večjimi slovenskimi mesti ter večjimi mesti sosednjih držav.
- Z letalom: Kranj - Letališče Fraport le 7 km. Direktni leti do pomembnejših evropskih letališč večkrat na dan.
- Z avtom: sodobne cestne povezave do glavnih mejnih prehodov. Iz Ljubljane in Brnika (letališče) se pripeljete po avtocesti in peljete na izvoz Kranj vzhod, iz smeri Karavank pa peljete na izvoz Kranj zahod.
- Z avtobusom: dnevne povezave z glavnim mestom Ljubljana in vsemi večjimi slovenskimi mesti ter večjimi mesti sosednjih držav.
- S kolesom: po stranskih cestah, polnih lepih razgledov, se pripeljete iz vseh strani (ljublanske, blejske, škofjeloške, kamniške in jezerske).

7. LITERATURA IN VIRI

- Bogataj, Janez. 2011. Mojstrovine s kranjsko klobaso. Ljubljana: založba Rokus Klett, d. o. o. (21, 47).
- Gruden, Josip. 1914. Carniola. Muzejsko društvo za Kranjsko (12-13).
- Leben, Nika in Milan Sagadin. 2008. Kranj. Ljubljana: založba Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije (24, 62).
- Mušič, Janez. 2000. France Prešeren – zgodbe, pesmi, podobe. Ljubljana: založba Mladika (48-49).
- Vajkard Valvasor, Janez. 1994. Slava Vojvodine Kranjske – izbrana poglavja. Ljubljana: Mladinska knjiga (226).
- Čop, Matija (1797 – 1835) -Slovenska biografija, <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi167508/> (6. 5. 2023)
- Dom na Joštu – Jošt je način življenja, <https://www.domnajostu.si/> (7. 5. 2023)
- Gorenjski muzej, <https://www.gorenjski-muzej.si/> (4. 5. 2023)
- Janez Puhar, <https://www.puhar.si/> (6. 5. 2023)
- JGZ Brdo, <https://brdo.si/domov/> (7. 5. 2023)
- Kranjska pivovarna in pivnica - svetlo in temno Kranjsko pivo, <https://vsb.si/> (7. 5. 2023)
- Kranjski štruklji iz Gostilne Kot - Špelina shramba, <https://www.spelina-shramba.com/post/kranjski-%C5%A1truklji-iz-gostilne-kot> (7. 5. 2023)
- Leopold Layer, <https://layer.si/leopold-layer/> (5. 5. 2023)
- Mestna občina Kranj, <https://www.kranj.si/o-kranju/zgodovina> (3. 5. 2023)
- Visit Kranj, <https://www.visitkranj.com/> (3. 5. 2023)